

Osnivač Enciklopedije i njen urednik, Diderot s Holbahom bio je žiga prosvjetiteljskog misanog žisota i borbe. I kao filozof i kao estetičar Didro zauzima značajno, prvo mesto među francuskim prosvetiljima-filozofima 18 veka. U već se umetnošću Didro je bio i njen teoretičar. Borio se da i ona kao i filozofija postane i bude nova.

Diderova estetika, kao što je uostalom i bila filozofija prosvetnosti, sva je nadahnuta novim duhom, okrenuta životu i čoveku, nosi zahtev i praktično se bori da umetnost oslobođi starih formi klasicizma, dogme i crkve, da je učini aktivnom i tvoračkom u odnosu na čovekov razvitak, pogled na svet, da i ona doprinosi

da ljudi menjaju svoju sliku o svetu, svoje suštine. Umetnost treba da se odrekne svega natprirodnog i bude čovekova. To je bitna činjenica istoriskog značaja Diderove filozofije i estetike, ta revolucionarnost i humanizam koji i danas istinski uzbudjuju.

Esej „Filozofska istraživanja o poretku i prirodi lepoti“ (1751) ranije Diderov rad, pa tako je pisani dosta opstraktno, i danas ima svoj značaj za estetiku. Tu svoja prva naziranja o umetnosti Didro je dalje razvijao u mnogim svojim delima. Prevazilazeći svoju teoriju o umetnosti kao podražavanju prirode, on je uočio: da se u umetničkom stvaranju akt samog stvaračkog subjekta ne sme zapostavljati, i da

je ta estetska delatnost složena te, za razliku od čisto misaone, uključuje i druge psihičke i objektivne društvene fenomene u sebi.

Trećći da odredi suštinu lepoti, Didro mu ne pridaje utilitaristički značaj. Resavajući taj problem kompleksno, on ističe, suprotno ranijim teoretičarima: da se korist ne može uzeti kao jedina osnova, uslov i činilac fenomena lepoti. Lepo proizilazi iz percepcije koju mi stičemo preko čula o izvesnim stvarnim odnosima koji postoje u prirodnim i ljudskim tvorevinama. Saznanje tih odnosa je osnova lepoga, koje se ne javlja odvojeno od istinitog i dobrog. Didro je dialektički mislio uteći da lepo kao takvo nije nešto apsolutno.

U eseju „O dramskoj poeziji“ (1758) i u „Paradoks o glumcu“, (1770), Didro ističe nove tendencije, najvažnija je moralistička, i nove zahteve u oblasti dramske i pozorišne umetnosti. Dramska dela treba da budu prirodna, istinita, nasuprot klasicističkoj tradiciji pozorišta, koja je umetnost učinila praznou, irveštanom i lažnom. Dramski likovi treba da su celoviti, prirodni, jasni kako bi mogli da deluju na gledače i da ih vaspitavaju u novom i zdravom duhu.

Treba pomenuti da vrlo značajnih mističarstvo o boji, svetlosti i senči, ima u „Eseju o slikarstvu“ (1765) — koje će tek moderno slikarstvo prihvati i praktično koristiti.

I pored izvesnih ograničenosti, ovo delo u osnovi aktuelno je i danas, vredno je pažnje, naročito onih koji se interesuju za umetnost i njome bave. Jer značaj i snaga Diderove estetike je u tome što ona umetnost shvata kao izraz čovekovog života i borbe, suprotno dotadanju idealističkim i skolastičkim shvatnjima umetnosti. Iako je Didero osnovne estetske probleme rešavao racionalistički, često apstraktno, dubina njegove misli je u tome što je oslobođao umetnost od miraka Srednjeg veka, ukazujući joj put daljeg razvoja, koji umetnost u izvesnom smislu i danas produžuje...

Predgovor Dr. Veljka Korača bogat je u svome sadržaju, nosi mnoge detalje i činjenice o pišećem životu i radu.

Živojin Nikolić

HENRI RUSO:

Džungla

realnosti

Ali, zadržimo pažnju duže na onome što nas je najviše okupiralo, osvojilo ovde na izložbi. Pored GITARE I VAPAJA..., razume se.

JANIČARI — dramatskotragična opservacija. Jedan doživljaj sugeriran dugim lučnim potezima (gotovo same sablje i polumeseci). I: zlin i tužnim očima (opet!). Izvanredno komponovan, likovno, mislim, jedan podatak robovanja pod turškim osvajačima, — osvajači u origjanu. Ritam jedan.

GRK (ili čovek s frulom, sve jedno) — sivocrni kontrasti koji zvuče meko i deluju prijatno kao narodni folklor. Svečano i melanholično. Slično i BILJANA, kod koje, međutim,amo smeta nacifranost.

ZALAZAK je fino iznijansiran u jasnim tamnosvetlim tonovima na čistoj širokoslobodnoj sivoj plohi. Tu je crtež pročišćen, jednostavan. Lirska, posle GITARE I VAPAJA, valjda najpotpunije dočarana. I, gledajući tu sliku, u čoveku se budi čežnja za sanjanim krajevima. One ptice u dubini, sitni akcenti na ogromnom sutorom nebu, leti su naših večernjih snova u daljine, iz vojničkog logora ili zatvora, recimo, majci ili dragoj. Ugašeno suncje budi setu. Dubina je tu sugerirana ubedljivo.

SATIR, opet, ponese gracioznošću crteža.

GUTAČ PLAMENA — jedna skromnijim sredstvima ispričana neverovatnost. Tu imamo sveftosivo da dominira u pozadini, a u prvom planu linije u izvesnoj geometrijskoj proporciji sa tamnosivim akcentima i belim plamenovima. Samo tim elementima, i očima iskolačenim! slika je sugerirala jednu smelost, strah i neobuzdanost. Sve, linije i akcenti, dato je tako da istakne ono dogadjanje u sredini, one plamenove što ih drže prenapregnute ruke i pričinju ustima.

MORNAR sa glavom ko trup broda u rukama, zamislijen — o moru i daljinama samo misli, ploveći brodom mašte — izvanredna je literarna ilustracija, no zašto ne i likovna! asocijacija.

Ploha siva na kojoj je suzno oko i stih jedan, linijom uokviren — zove litrikom, čežnjom i tugom.

A dve slike, koje su direktna prikazanja snova, zadrže pažnju ritmom tamnog i svetlog, njihovim neobičnim rasporedom, i izvesnim skoro plastičkim efektom.

Slavoljub Bogoević se zanosi arabeskom, apstrakcijom, spontano i necenzurisano pusti da se duh i ruka igraju i daju oduska njegovom intenzivnom treperenju i želji da sam, kao život gradи oblike. I da po sopstvenom osećanju uspostavlja kolorističke odnose (oni su ovde svedeni na dva osnovna — svetlost i tamninu) — da daje svoju ritmiku, neobjektiviziranu.

A stil, likovnomaštorski stil Slavoljuba Bogoevića prikazan ovom izložbom jeste prevashodno geometriziran crtež, susretanje kosih i pravih linija pod oštrim uglovima, spontanost vertikalika. Kolorističko bogatstvo nadomešeno je duhovitošću i majstorstvom crtanja, nijansiранjem svetlosti i tamnину. Tu Slava otkriva svoj afinitet prema čudesnom Pišasou (GERNIKA) koji deluje neumoljivo u tekućem modernom vremenu. I stasnem Lubardi. Pa, reklo bi se, i groteskni Maskarelli i zamisljivi Vozarević odzvanjaju kroz Slavina ostvarenja. Uostalom, ko je izrastao više mimo tokova duha opštčevičanskog? Ko mimo civilizaciju i geniju i stilova tolikih? Pogotovo, kažem, ako je htelo da se pentra dalje, ka visovima umetnosti. Najzad, nedopustivo je tražiti samo tudje odleske na nebu jedne nesumnjive individualnosti. Slavoljub Bogoević ima smelost za senzaciju i pustolovinu. Čulno i intelektualno takodje predstavlja njegov potencijal. Mada i (na ovaj izložbi) — bremenit iracional-

nošću, koja danas tu, gde se život osmisljava, traži, ta iracionalnost, ta smelost, da bude više oplemnjena, više produhovljena. Da u svojim vibracijama, ali i jasnoći, iznijansi ranost, svojoj jednostavnosti kreacije bude natopljena više životnim sadržajem. Iako se time ne isključuje likovno doživljavanje u suroj kontemplaciji i prodorima u svet ideja. (U čemu je, uzgred budi rečeno, smisao današnjeg čoveka, društva, ako ne u njegovoj volji da zamisla, da sanja o nečem novom, lepšem, neverovatnom, ako ne u dinamičnosti ideja i akcije!). Sintetičnije, međutim.

Ja verujem u iskrenost mladosti. I vidim: Slavoljub Bogoević raspolaže tim osnovnim kvalitetom umetničkim, ljudskim. Ne sumnjam u iskrenost njegovog ispođedanja. Volim da drugojem s tim buntarom protiv malogradjanske steriliti i trivijalnosti. S njim, nemirnim, koji će sav zaroniti u život i izneti u život svog slikarstva život, i oporu stvarnost koju življu, kao snovljenje, čežnju, kao snagu, i strast i tugu. Njihove boje i oblike. Podignuto bogatstvo života do vizije. Jer ovaj stvaralač voli ljade, obične i smeće.

Jedno proteće je zauvek pokazalo uspon do fantastike slikara i pesnika Slavoljuba Begojevića, onog vrsnog majstora realistične palete koji ni ovim nije prestao to da bude. Ali postaje i nešto više: postaće sigurno. Spojiće se realističnost i fantastika. Uočljivo je to već na ovoj izložbi. I biće snažnije transponovanje. Jer on poseduje talenat i moć uobraziliće. A nezveznačen je.

Neutilitarni pred ovim slikarima — mi smo osetili ritmu našeg vremena nespokojnog i neizgubljenog, sagledanog živim očima jednog nadarenog slikara.